

А. С. Крижановський
старший викладач
кафедри кримінального права і процесу
Науково-навчального Інституту права,
психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
кандидат юридичних наук
А. В. Матис
студент групи ПВПР-12

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

На сьогоднішній день питання, пов'язані із забезпеченням прав людини і їх реалізацією, встають на перше місце серед найбільш актуальних проблем. Розвиток і реформування суспільства зумовило не тільки усвідомлення цінності та невід'ємності, основних прав і свобод, а й поставило дуже гостро питання про їх захист, ефективність судового захисту.

Проблема прав людини завжди була актуальна та викликала великий інтерес у юристів-професіоналів і в осіб, далеких від юриспруденції, адже саме права людини визначають сферу свободи особи, встановлюють межі діяльності держави з приводу вторгнення в сферу особистої свободи людини, забезпечують стабільність, сталий розвиток суспільства, його нормальну життєдіяльність.

Одним з основних прав людини є право на захист. Конституція України визнає право кожного захищати свої права та свободи всіма способами не забороненими законом. Дане право людини може реалізувати за допомогою прав, встановлених Конституцією України.

Система захисту прав і свобод людини та громадянина у контексті реалізації положень Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони має тенденцію до кардинальних змін [1]. Конституція України стала фундаментом процесу вдосконалення даної системи. Ця система як окремий інститут конституційного права має свій конституційний механізм захисту прав і свобод людини та громадянина, який включає різні елементи.

В якості основних можна виділити:

- об'єкти захисту – права і свободи людини та громадянина;
- суб'єкти захисту, безпосередньо учасники правозахисних відносин – державні органи, об'єднання і організації, людина;
- підстави захисту, якими є конституційні норми – юридична підстава;
- фактична підстава ті конкретні порушення або обмеження прав і свобод, які виникають в результаті неправомірних дій;
- форми захисту.

Судовий захист є одним з дієвих засобів конституційного захисту прав і свобод особи, що включає систему судів, закріплену в законі України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судову устрій і статус суддів» [2].

Говорячи про судовий захист конституційних прав людини, слід відзначити той факт, що головною, базовою характеристикою виступає ефективність, яка водночас є гарантією реалізації суб'єктивного конституційного права людини та громадянина на судовий захист.

Ефективність правосуддя це розгляд і вирішення судом віднесених до компетенції суперечок у встановленій процесуальним законом процедурі, з дотриманням процесуальних строків, засноване на правильному встановленні достовірності фактів і точному застосуванні закону, що відповідають принципам справедливості, рівності, законності і забезпечують реальний захист порушених прав і законних інтересів особи, яка звернулася до суду.

Підвищення ефективності правосуддя одна з кардинальних умов розвитку країни та зняття соціальної напруги.

Забезпечення ефективного захисту прав і свобод людини є одним із пріоритетних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики України. У цьому – стратегічна позиція всіх гілок влади України, заснована на Конституції України.

Торкнувшись історії, слід сказати про те, що, починаючи з 90-х років XX століття в Україні практично безперервно відбувається процес судової реформи, який триває у даний час. Реформування, однією з цілей, ставить підвищення ефективності захисту конституційних прав громадян.

Напрями судової реформи це розвиток змагальності, вдосконалення механізму виконання судових рішень, скорочення термінів судового розгляду тощо. Значна частина цих завдань остаточно не вирішена до теперішнього часу, що не може не позначатися на ефективності судового захисту прав людини.

Окремі дослідники розглядають ефективність не в якості властивості, а в якості принципу конституційного права. Ефективність права відноситься до числа важливих принципів забезпечення прав і свобод людини. Спираючись на вищесказане в групу правових заходів можна включити:

1. Удосконалення процесуального законодавства. Внесення конкретних пропозицій, що стосуються не тільки змін в нормативно-правовій базі, але й в регулюванні окремих процесуальних дій і процедур. Вчені-юристи до таких відносять: обмеження можливості застосування закону за аналогією, так як допоміжне застосування норм інших галузей права може призвести до судових помилок і свавілля; спеціалізація судів і суддів щодо конкретних категорій справ та ін.

У зв'язку з безперервної еволюції суспільних відносин, розвиток процесуального законодавства неминучий, але доцільно пам'ятати про те, що кожний захід не повинен суперечити конституційним положенням.

2. Зміна територіального принципу організації судової системи. Даний захід виражається в організації судової системи за територією. Пропонується організувати не за адміністративно-територіальним принципом, а відповідно до кількості населення.

Повинно відбутися формування судових ділянок, що охоплюють 15-30 тисяч чоловік. Потім судових районів, що включають 200000 чоловік. Потім судових округів (500 тисяч – 1 мільйон чоловік), остання ланка – Верховний Суд України.

У багатьох країнах-членах Європейського Союзу можна спостерігати реалізацію цього принципу, результат є позитивним з точки зору ефективності. Для порівняння у Франції цей показник становить 6 тисяч чоловік, у Німеччині – 4 тисяч чоловік, у Великій Британії один суддя обслуговує 3 тисячі чоловік. Дана пропозиція, на наш погляд, заслуговує на увагу.

3. Розвиток альтернативних методів вирішення спорів.

Зазначена міра є предметом дискусій на національному та на європейському рівнях. Судові процедури не завжди є ідеальним засобом регулювання суперечок. Тому виникає необхідність в нових методах або в вдосконаленні існуючих, що характеризуються більш спрощеними процедурами. Наприклад, вирішення спору шляхом медіації, прийняття рішення та врегулювання спору експертами.

Сьогодні в країнах Європейського Союзу широко використовується метод захисту права людини альтернативний судовому – медіація.

Для підвищення ефективності конституційного права людини та громадянина на судовий захист пропонується знижувати навантаження судів і суддів за допомогою передачі справ (спорів) іншим органам, що не мають відношення до системи суду. Таким як незалежній медіатор, третейський суддя. Це допоможе підвищити ефективність захисту прав громадян. У зв'язку зі зниженням навантаження покращиться якість здійснення правосуддя, своєчасність, тому існування альтернативних способів в системі захисту прав людини є позитивним кроком.

Підводячи підсумок приходимо до висновку, що судова система не в повній мірі забезпечує ефективний судовий захист прав людини. Це обумовлено посиленою соціальною напруженістю в суспільстві, що зумовлено процесом трансформації і інтенсивним реформуванням суспільства, посяганням на територіальну цілісність і суверенітет України.

Заходи, що пропонуються з підвищення ефективності судового захисту прав людини, при належній увазі мають тенденцію до високої результативності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII / *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

2. Про судоустрій і статус суддів : / *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.